

iz naših knjižnica

Uređuje: Danko Škare

Poduka u središtu

Jelka Petrak

Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet,
Središnja medicinska knjižnica

Uvod

Visoko školstvo u Hrvatskoj prolazi posljednjih godina velike promjene, pri čemu se akademski prostor uređuje, prije svega, prema načelima Bolonjskoga procesa. Bolonjski proces usmjeren je na stvaranje zajedničkoga europskoga prostora visokoga obrazovanja (EHEA, prema engl. European Higher Education Area), u kojemu sveučilišta imaju ključnu ulogu ne samo u znanstvenome istraživanju i podučavanju studenata temeljnim znanjima i vještinama nužnim za zapošljavanje nego i u cjeloživotnome učenju.¹ U projektu Tuning (...Educational Structures in Europe), koji je Europska zajednica financirala od 2000. do 2006. godine detaljno su razrađeni neki od najvažnijih ciljeva Bolonjske deklaracije.² Definirane su tako i kompetencije koje se stječu učenjem i one se dijele na generičke i specifične. U generičke kompetencije ubraja se, među ostalima, sposobnost upravljanja informacijama, odnosno sposobnost pronalazanja i analize informacija iz različitih izvora. Studenti bi tako tijekom svoje visokoškolske naobrazbe trebali steći vještinu i dovoljno iskustva u upravljanju informacijama koje će im olakšati samostalno i kritičko učenje. U to su uključeni poznavanje organizacije sustava informacija i njegove primjene te kritička prosudba i primjena pronađene informacije.

Izvori medicinskih informacija brojni su, kako u tiskanom tako i u elektroničkom obliku. Prirast novih informacija izrazito je visok, pa se medicinsko znanje vrlo brzo mijenja. Djelotvoran i brz pristup medicinskoj informaciji nije danas važan samo onima koji se bave biomedicinskim istraživanjima nego i svima onima koji pružaju zdravstvenu skrb te brinu o očuvanju zdravlja i sprječavanju bolesti. Svjetska federacija za medicinsku naobrazbu u svom je dokumentu WFME Global Standards for Quality Improvement stoga na više mjesta, preko načela i preporuka, naglasila potrebu da medicinski fakulteti kroz cijeli nastavni plan i program podučavaju studente načelima znanstvene metode i medicine utemeljene na znanstvenim spoznajama, što uključuje sposobnost analitičkog i kritičkog promišljanja.³ Isto tako, medicinski fakulteti trebaju u naobrazbu uključiti djelotvornu primjenu informacijske i komunikacijske tehnologije u svrhu samostalnog učenja i uporabe informacija u zbrinjavanju bolesnika. Studente, drugim riječima, treba poticati na znanstveni rad, ugrađivati im vještine za cjeloživotno obrazovanje te ih učiniti odgovornima za osobno učenje i obnavljanje znanja.

Dolazimo tako do koncepta informacijske pismenosti – sposobnosti definiranja informacijske potrebe, uporabe alata i postupaka za identifikaciju i lokaciju potrebnih informacija, pristupa informacijama, analize nađenih informacija i njihove uporabe.⁴ Stjecanje informacijske pismenosti preduvjet je aktivnoga i samostalnoga učenja,⁵ pri čemu je uloga knjižnica nezaobilazna. Suradnja s nastavnim osobljem ključna je, međutim, za uspješno ostvarenje te zadaće. Iako informacijsku pismenost neki još vide kao "kao opsesiju knjižničara i pojedinih ekscentričnih nastavnika",⁶ neke eu-

ropske zemlje stvaraju nacionalni standard informacijske pismenosti,⁷ a sve su izrazitija i nastojanja da se stvore zajednički europski okviri i preporuke za njezino provođenje u sveučilišnome kontekstu.⁸

Središnja medicinska knjižnica u programima izobrazbe

Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu još je 60-ih godina prošloga stoljeća prepoznao potrebu upućivanja studenata u organizaciju sustava medicinskih informacija i način pristupa tom sustavu. U početnom razdoblju to je bilo upoznavanje studenata s izvorima medicinskih informacija i s načinom navođenja literature.⁹ Akademске godine 1995./96. u nastavni je plan druge godine diplomskog studija Medicinski fakultet uveo obvezni predmet "Uvod u znanstveni rad u medicini". Dogodilo se to na poticaj glavnih urednika znanstvenoga časopisa "Croatian Medical Journal", koji su uvidjeli da naši autori nemaju sve potrebne vještine da rezultate svoga znanstvenoga rada primjereno predstavu u obliku koji bi se mogao objaviti u, primjerice, jednom medicinskom časopisu. Predmet je u 20 nastavnih sati studente upoznao s naravi znanstvenih istraživanja u biomedicini, s prikupljanjem, obradom, tumačenjem i prikazom podataka, s osobitostima medicinskih informacija i načinom njihova pretraživanja, s objavljivanjem rezultata znanstvenoga istraživanja i s odgovornom provedbom istraživanja. Taj su predmet kasnije u svoje nastavne programe uvrstili i ostali medicinski fakulteti u Hrvatskoj, a satnica mu se povećala i danas iznosi 30 sati. Dio predmeta koji se odnosi na znanstvene informacije "pokriva" Središnja medicinska knjižnica (u daljnjem tekstu SMK) i to s jednim satom predavanja i s vježbom u trajanju od 3 sata. Vježbu držimo posebno važnom jer se odvija u računalnoj učionici za skupine od po 10 studenata koji samostalno pretražuju bibliografsku bazu podataka Medline i pokušavaju riješiti jedan klinički problem prema unaprijed postavljenom scenariju. Bibliotekari im tijekom vježbe ukazuju na sve ono što je nužno za dobru strategiju pretraživanja, kao i na sve o čemu treba voditi računa u pretraživanju da bi se dobili ciljani rezultati. Bibliotekari sastavljaju i dio ispitnih pitanja, prisustvuju ispitu, a sudjelovali su i u pisanju udžbenika.¹⁰ U provođenju nastave sudjeluju 4 bibliotekara. Rad sa studentima prigoda je za okretanje njihove pozornosti potrebi neprekidnog obnavljanja znanja i za mogućnosti koje knjižnica može pružiti. Naše je iskustvo pokazalo da nakon toga studenti u knjižnicu dolaze kao na "domaći teren" čije prednosti znaju iskoristiti.

Iskustvo u izravnom radu sa studentima željeli smo proširiti i na ostale oblike naobrazbe koje provodi Medicinski fakultet. Najprije je to bio doktorski studij. SMK se uključio s jednim satom predavanja i 6 sati vježbi u predmet "Struktura, metodika i funkcioniranje znanstvenoga rada". SMK je, međutim, učinio i jedan iskorak.

Koncipirali smo i predložili dva tzv. mala metodološka predmeta ili vođena praktikuma u trajanju od po 6 sati. Radi se o praktičnome radu studenata koji za potrebe izrade doktorske radnje traže znanstvenu literaturu.

Medicinski fakultet nudi vrlo široki program stalnog medicinskog usavršavanja, kao oblik poslijediplomskoga usavršavanja. Tečajevi polaznicima, osim ostaloga, omogućavaju stjecanje znanja i vještina koja su nužna u obavljanju medicinske djelatnosti. Polaznici mogu biti doktori medicine te specijalisti ili specijalizanti određene medicinske struke. Tečajevi se boduju po sustavu ECTS i prema pravilniku Hrvatske liječničke komore. Hrvatska liječnička komora, naime, može tečaj uvrstiti u program stjecanja licencije za obavljanje stručnoga rada i sukladno tome ga bodovati. Tečajevi se javno oglašavaju i za tečaj se plaća određena naknada. SMK je izradu prijedloga takvog tečaja smatrao izazovom, jer je time željela iskušati javnu percepciju važnosti informacijskoga opismenjanja, odnosno percepciju uloge knjižnice u tom opismenjanju. Sačinili smo prijedlog tečaja pod naslovom "Proanalize i vrednovanje medicinskih informacija" i poslali ga na ocjenu povjerenstvima Medicinskoga fakulteta i Hrvatske liječničke komore. Zamislili smo ga izrazito prilagoditi profilu i potrebama svakoga polaznika i time broj polaznika ograničili na najviše 10. Tečaj je dobio pozitivne ocjene i održavamo ga jedanput godišnje od 2003. godine. Do sada smo imali više od 60 polaznika. Držimo da SMK time snaži svoju poziciju u akademskoj zajednici, ali da, što držimo još važnijim, tečajevi pomažu u širenju informacijskih vještina u zdravstvenoj zajednici.¹¹

U okviru promjena nastavnih planova i programa Medicinski fakultet uveo je veći broj izbornih predmeta na svaku studijsku godinu. Bibliotekari SMK-a odlučili su izraditi prijedlog jednog takvog predmeta i predložiti ga fakultetskom povjerenstvu. Na sudjelovanje u nastavi SMK je dotada bio pozivan, sad je bio trenutak da SMK pozove nastavnike na suradnju. Izradili smo program izbornog predmeta za 3. godinu u trajanju od 25 sati. Pod naslovom "Važno je naći valjan dokaz" predložili smo sadržaj koji promiče metode i načela medicine utemeljene na znanstvenim spoznajama (pretvaranje kliničkoga problema u dobro oblikovano kliničko pitanje, pretraživanje literature, kritičko vrednovanje pronađenoga dokaza). Uz dva bibliotekara, za izvođenje kolegija predložili smo nastavnike s katedri za internu medicinu i farmakologiju te jednog od mlađih urednika u časopisu *Croatian Medical Journal*. Prijedlog predmeta prihvatilo je odgovarajuće povjerenstvo i izvodili smo ga po prvi put u ljetnom semestru šk. god. 2007./08. Imali smo dvije skupine od po 30-ak studenata i ukupan sadržaj izveli smo kao seminare i vježbe u računalnoj učionici. Provjera stečenih vještina bila je u pisanome obliku, pri čemu je svaki student trebao opisati jedan jednostavan klinički problem, pretvoriti ga u strukturirano pitanje i navesti informacijski izvor u kojemu je pronašao zadovoljavajući odgovor. Evaluacija nastave i nastavnika bila je izrazito pozitivna.

Zaključak

Suvišno je spominjati važnost novih informacija za biomedicinska istraživanja, ali je stalno potrebno isticati njihovu važnost u djelotvornom pružanju zdravstvene skrbi. Neprekidno obnavljanje znanja preduvjet je uspješnoga bavljenja medicinskom profesijom, pri čemu su vještine upravljanja informacijama ključna sastavnica. Promjene u sustavu medicinskih informacija su ne-

prekidne i korisnike na to treba upozoravati i pomoći im u stjecanju potrebnih vještina. Medicinski fakultet u Zagrebu prepoznao je bibliotekare kao nositelje te poduke, a iskustvo SMK-a pokazuje da poduku treba provoditi sustavno, na svim razinama medicinskoga obrazovanja. Bibliotekari imaju tako priliku ne samo pokazati svoju ravnopravnost s ostalim nositeljima procesa naobrazbe nego i utjecati na promjenu stavova glede važnosti medicinskih informacija i potrebe njihove primjene u praksi.

Literatura

1. *D. Crosier, L. Purser, H. Smidt*, Trends V. Universities shaping the European Higher Education Area. Bruxelles: European University Association; 2007. URL http://www.eua.be/fileadmin/user_upload/files/Publications/Trends_V_universities_shaping_the_european_higher_education_area.pdf (30. 7. 2008.).
2. University of Deusto. Tuning Educational Structures in Europe. Dostupno na: <http://www.tuning.unideusto.org/tuningeu/index.php?option=content&task=view&id=183&Itemid=210> (30. 7. 2008.).
3. WFME Executive Committee. WFME Global Standards for Quality Improvement; 2001. URL http://www.ifmsa.org/scome/wiki/index.php?title=WFME_Global_Standards_for_Quality_Improvement (30. 7. 2008.).
4. Association of College and Research Libraries. Information literacy competency standards for higher education. URL <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/informationliteracy-competency.cfm> (1. 8. 2008.).
5. *N. Dewald, A. Scholz-Crane, A. Booth, C. Levine*, Information literacy at a distance. *J. Acad. Librar.* **26** (2000) 33.
6. Simmons, Howard L., "The concern for information literacy: a major challenge for accreditation." *The challenge and practice of academic accreditation: a sourcebook for library administrators*. Ed. *E. D. Garten*, Westport, CT, Greenwood Press, 1994, 91–99.
7. University of Helsinki. Recommendation for universities for including information literacy competency in the new degree structures. URL <http://www.helsinki.fi/infolukutaito/english/recommendation.pdf> (30. 7. 2008.).
8. UNICA (Network of Universities from the Capitals of Europe). The Bologna Process – the Role for Libraries in the Strategic Outreach of European Universities. 3rd Seminar "Trends in Education and Research: Developing Skills & Communication across Europe", Helsinki 2006. URL <http://www.ulb.ac.be/unica/sem-scholar.html> (1. 8. 2008.).
9. *J. Petrak*, Pristup medicinskim informacijama: važnost sustavne poduke. U: *A. Belan-Simić, A. Horvat*, ur. *Slobodan pristup informacijama*. Zagreb, HKD, 2007, 57–64.
10. *M. Marušić*, ur. *Uvod u znanstveni rad u medicini*. 4. izd. Zagreb, Medicinska naklada, 2008.
11. *J. Petrak, H. Markulin, T. Matić*, Information literacy in continuing professional development of medical practitioners: a Croatian example. *Health Info. Libr. J.* **25** (2008) 46.